

Korszerűség és üzemi kulturális élet

Most, amikor a lényegi változtatások napjait éljük, a végletek – már ahogy ilyenkor lenni szokott – a maguk természetes módján fel-felbukkannak. Hol csak a gazdaság forradalmi átalakítását emlegetik sokan, hol más részkérdések válnak központi témává – mint például az adórendszer –, vagy mások a szűken vett technológiai fejlődésünk lemaradásán keseregnek (okkal), s közben megfedezkednek arról, hogy ez a „fényes szelek” időszakához hasonlítható, egész társadalmunkat velejéig átformáló tudatos reformfolyamat csak mindent egymáshoz kapcsoltan, egymásból eredetektelve tudja teljes totalitásban megváltoztatni mai valóságunkat.

Napjaink zavara részben abból adódik, hogy a „nem termelő”-ágazat bántéba szorulása, mellékesként kezelése, egyszerűen nem tűnik fel, nem jelzi a kibontakozás szeplőit. Sok helyütt a termelés előrelendítését a kultúrán való megtakarításból vélik eredményesebben működtetni... A szerteágazó témakőről Herczeg Istvánnal, a Salgótarjáni Vasöntöde és Tűzbelyegár személyzeti és szociális igazgatóhelyettesével beszélgetünk.

– A hosszabb távú politikai elgondolások abból indulnak ki, hogy alapvető céljaink változatlanok: politikánk középpontjában továbbra is az alkotó emberi energiák, képességek kibontakoztatásának elősegítése, a társadalmi és gazdasági esélykülönbségek mérséklése, a közösségi cselekvés és felelősség, a társadalmi szolidaritás, a gazdasági, emberi felemelkedés, s a mindezeknek ceret nyújtó szocialista demokrácia áll.

Könnyen belátható, hogy a gazdasági feladatok megoldása elkerülhetetlen, ennek elsőbbséget biztosítanunk. Tudniillik: csak a gazdaság megújulása, a megtermelt (jó minőségű!) anyagi javak nyújtanak fedezetet a szellemi vagy színvonalas gyarapodásához. Ugyanakkor a gazdasági és (többek között) a művelődési folyamatok szorosabb egymásraépülése, a köztük levő nagyobb összhang megteremtése alapvető gyakorlati feladat. A magam részéről itt a konkrét, a napi teendőkre irányítanám a figyelmet – mivel a „szóbeli egyetértés” egyre inkább magyarázgatást jelent, sérüléseket okoz, mai léptekkel is nehezen behozható lemaradást szül a művelődés, a szellemi értékek tartományában. Kevesen értik, hogy ebben a körben különben is nagyobb a sérülékenység!

Előzmény: 1. Marschall Miklós – Nyilas György: Gondolatok a munkahelyi művelődésről (1988/2. szám)
2. Kerékgyártó T. István: Legalább a remény? (1988/4. szám)

Amíg a környező világban egyre inkább felértékelődnek az emberi erőforrások, a szellemi-termelési ismeretek, nő a kutatás, a fejlesztés, a csúcstechnológia ázsiója, sokoldalú a gazdálkodás a szellemi vagyonnal, összehangolt az ösztönzés és kényszerítés a gazdasági és művelődési folyamatok egymásraépültségében, addig a gazdálkodó szervezeteink körében *megbízhatatlan* kép jelenik meg a mindezeket hordozó valóságunkról. A művelődés potenciális jelenlétét, hatóerejét a gazdaságban hajlamosak vagyunk túlbecsülni és ugyanilyen szenvtelenséggel „elbogatellizálni”. A bokros teendők, a felkapott kategóriák kétségtelenül valós tartalmakat hordoznak, de lehetőséget adnak szójátékra, tetszelgésre, valós viszonyokat, jelenségeket tudatosan torzító vezetői magyartartásokra. A tényleges, másrészt a jövőben megalapozottan várható eredményesség közvetlenebbül függ a mai kulturális élet színvonalától, vállalati jelenlététől, mint ahogyan azt a gazdálkodás közvetlen irányítói sokszor szemléletükben és gyakorlatukban hordozzák.

Olyan hírek terjedtek el, hogy önök éppen árulják a művelődési házat! Ennek az épületnek, mint történelmi műemléknek is értéke van – nevezetesen helye munkásmozgalmunk itteni történetének. (Mindezt emléktábla is megőrökíti. Igaz ugyan, hogy az intézmény szolgáltatási képe szinte évtizedenként változott. Volt egy hosszabb időszak, amikor szinte kocsmává küllött! Újabban értékes megyei vetélkedők, várlatok, szakmai konferenciák helye, még HNF-kiscsoportoknak is működési lebetőséget biztosít. Milyen elképzelések vannak a ház jövőjét illetően?

– A közelmúltban a vállalati művelődési bizottság kibővített ülésen – a kisközösségek, rétegek ajánlásait, észrevételeit igényelve – áttekintette a munkahelyi művelődés helyzetét, fejlesztésének szükségességét és lehetőségeit. Ehhez apropót adott az a polémia is, ami művelődési házunk sorsának tudatos alakításával függ össze.

Gondolom, itt helyben, sokak számára ismert, hogy a vállalat művelődési háza a századfordulón épült. Állaga – a folyamatos javítások ellenére is – rendkívül leromlott. Szükség lenne a teljes felújításra. Ez mintegy 10-12 millió forintból oldható meg. Úgy látjuk azonban, hogy a felújítást követően továbbra is jelentkeznének működtetési problémák: részben a korszerűtlen belső szerkezet, részben az ehhez időközben „igazodott”, sok vonatkozásban megcsontosodott, a vállalat és a munkahelyi közösségek igényeit, érdekeit alig számbavevő egysíkú és tartalmában is igénytelen „kulturházi” tevékenység miatt.

Mindezeket szem előtt tartva tartjuk egyaránt fontosnak a ház és a tevékenységének a megújítását is. E célból folynak tárgyalások a jelenlegi művelődési ház másirányú hasznosítása (esetleg eladása) érdekében. Az így befolyt pénzüsszeget kiegészítve a vállalati hozzájárulással és hozzáátve a vasszakszervezet felajánlott támogatását, mód nyilhatna egy vállalati környezethez jobban kapcsolódó, a művelődési tennivalókat tudatosabban felvállaló közösségi ház megépítésére. Terveink szerint ez lehetőséget biztosítana arra, hogy a közösségi ház vállalaton belülről és kívülről egyaránt megközelíthető, vagyis nyitott legyen; munkaidő alatt és után is célirányosan szolgálná a kisközösségi és rétegrendezvényeket, a vállalati és a munkahelyi kollektívák közvetlen igényeinek kielégítését, mindenckelőtt a gazdálkodás javításával összefüggő képzési, oktatási formák szervezését, és így tovább.

Elgondolkodtató, hogy egy japán vagy olasz gyár eleve csak úgy

épület fel, ha biztosított a termeléshez mért járulékos kultúra intézménye gyáron belül! A gyárnak iskolái, továbbképző, átképzőcsarnokai – szinte városrészek –, kulturális infrastruktúrája van s használják! Tudják, ennek szivós működtetése nélkül, nem születik, születet új gyártmány. Ott tartunk tehát, hogy felül kell vizsgálni jövőnk érdekében a termelőszektorok és a kultúra viszonyát, szükségességét. Ennek egyik kulcskérdése az általános humán és a szakosított, a termeléshez kapcsolódó és az azon túlmutató kultúra megújítása. Újmódi megközelítésben kell vizsgálnunk ezt a tartalmi viszonyt és jövőképet, mert elmúlt az az idő is, hogy a biliárd- és kártyaasztalok, hangszerek a zenekarnak, piros csizmák népitánc-csoportnak, söröző az ivóknak jelentenek azt, amiért sóvárogunk kell. Mert ha van is egyik-másiknak ma is érték-hordozó jellege kicsit múlt századbeli és konzervatív nosztalgia mindez és nem több. (Átképzőapparátus, ne adj isten, számítógépek, naprakész szakmai folyóirattár, könyvtár, videostúdió, tudományos kutatócsoport, nyelvtanfolyamok és termékbemutató, galéria, színház és tanácskozástermi lehetőségek stb., stb., szintén egy mai termelőüzem létszükségletei. Az eszközök, a felszereltség egy ilyen gyárban nem a kiszolgáló segédmunkára épül! Az automatizálás, a robotok időszakát kell éljük. S ami megdöbbentő: óriási késésben vagyunk.

Napjainkban a késztermék magán hordja a technikai és kulturális szint együttes képét – vagyis az esztétikai elemet is. Ahol egy nikkelezett csavart összekaristoltak, minden más munka szinte megsemmisül. A szépséghiba ma műhibának számít, azaz eladhatatlan, használhatatlan a termék!

– Felcélatlanság lenne, ha az anyagi gondok eltakarnák a többit, a néha legalább annyira nyomasztó (sőt, sokkal nyomasztóbb) gondokat. Mai életünk lépten-nyomon, egyre szélesedő mélységben felvetődő kérdése nemcsak az, hogy miből, mennyiért élünk. A *hogyan*ak, a *miként*nek vannak nem pusztán anyagi hordozói is. Az anyagiak mellett mindig és mindenkor felsorakoznak (sőt, sokszor fontosabbak!) a szellemiek, az erkölcsiek, mert élni-gölgés nélkül semmi sem megy!

A megszigorodott gazdasági körülmények, annak adottságai, működési módjai (jelesül a gazdaság nyitottsága) egyértelművé teszik, hogy a végbenő változások hatása alól nem vonhatja ki magát senki. A költségvetési takarékoság, a költséggazdálkodás szigorodása, az anyagi támogatások (és azok reálértékének) csökkenése, az új adórendszer kulturális szolgáltatásokat megdrágító volta, tehát az anyagi források szűkülése önmagukban is sürgetik a változásokat a munkahelyi művelődésben. A mi esetünkben is. A művelődési ház üzemeltetési költségáryntalanságai együttjárnak az elavult, barátságatlan szolgáltatásokkal, és az ennek következtében csökkenő igénybevétellel.

Ezért gondoljuk a funkciómódosítást, az intézmény korszerűsítését. Ebben a vállalati gazdaságvezetés kézzelfoghatóbb (konkrétabb) támogatást vár az irányító és üzemeltető politikai, mozgalmi szervektől. Elvi álláspontot tetünk le az asztalra (a vasasszakszervezetére is), világosan megfogalmaztuk a támogatásra ajánlott művelődési törekvéseket, azok fő feladatait. Azokkal értünk egyet – helyileg és országosan is –, akik a művelődési kisközösségek segítésére, a mindennapi életben alkalmazható, közhasznú, a termelési kultú-

rát is fejlesztő ismeretek közvetítésére, a színvonalas szórakoztatásra kívánják összpontosítani a művelődést, nevezetesen a kulturális intézmények figyelmét is, szóval, ami a termelésben és az önmegvalósításban megtérül.

A megszigorodott gazdasági körülmények között a vállalati művelődési intézmény új szemléletű működtetésére van szükség, nevezetesen: jobb munkamegosztásban újrafogalmazva szerepét és feladatkörét. Bátorabban és realisabban számolni kell azzal, hogy a vállalat(ok)nál és a városban is több okból, de a piaci viszonyok hatásaként mindenképpen, átrendeződik a művelődés értékszerkezete, a kulturális igénystruktúra, s természetesen a művelődés szempontjából hátrányos helyzetűeknek tekinthető rétege is. Már ma is megfigyelhető és nyomon követhető, hogy e folyamat „eredményeként” bizonyos munkahelyi, kisközösségi művelődési formák értéke megváltozik. Felerősödik termelési, gazdálkodási, a napi igényeket és szükségleteket hordozó ismeretközvetítés, előtérbe kerül a kulturáltabb szórakoz(tat)ás is.

Már az új épület kialakításánál számba kellene venni, hogy ne csak a mai szükségleteknek épüljön, hanem az elképzelhető legkorszerűbb jövőnek. Gondolok itt például a számítógép-vezérlésű termékek jövőbeni túlsúlyára... Tudom, ma is készülnek már ilyen termékek, de nem mindig, milyen szerepet kap majd ebben a létesítendő házban a gondolkodás új mechanizmusainak is lehetőségét biztosító eljárás.

– A vállalat életében az elmúlt években a kollektíva által átélt, a környezet által nyilvántartott események zajlottak le. A „padlóra kerülés” után felfokozott, ellentmondásoktól sem mentes, de határozottan előrevivő kibontakozási folyamat indult meg. A napjainkra elért gazdálkodási eredmények – önmagunkhoz és környezetünkhöz képest is – számontartottak, elismerésre méltóak, alapul szolgálnak egy átfogóbb, a lehetőségekkel felelősen és konzekvensen számoló megújuláshoz.

A közelmúlt tapasztalatai arra is felhívták a figyelmet, hogy a megszokott vállalati magatartás, az irányító-szervező munka stílusa, módszere és eszközrendszere már nem felel meg az új helyzetnek, a vállalati kibontakozásnak, s csak a hangos gondolkodás szintjén jelentkező vezetői ötletek, elképzelések hozhatnak átmeneti eredményeket. Azonban a kedvező fellendülés „tartósítása” alapos elemzőmunkát kíván. Ma már többekben határozottabb alakot ölt az a felfogás, hogy a vállalati megújulás nemcsak gazdasági, anyagi kérdés. A gazdasági folyamatokban nyomon követhető, hogy a legértelmesebb terv, itézkedés sem éri el a kívánt hatást, ha nem áll mögötte például a kultúra és a dolgozók hangulata, a vállalat mellett a környezet, a vezetők mögött a beosztottak, valamint a kiszolgálószervezetek. Tehát a széles körű egymásrataltság felismeréséről van szó. Ez táplálja a tenni akarás eltökéltségét is.

Nem könnyű ezt kimondani és képviselni annak, aki tudja és tapasztalja, hogy megkoptak vallott értékeink, remények fulladtak kudarcba, s amikor a megújulást kölcsönösen szolgáló különböző törekvések (például gazdasági és kulturális) más-más méltánylást, ösztönzést és elismerést kapnak.

A kesergés nem alaptalan – de semmire sem vezet. Bármennyire is únjuk a nagy szavakat, csak az összefogás, az összefüggő tennők és az együttműködésre predestinált erők egybemarkolása segíthet. Ezen az úton indult el vállalatunk is. Persze még nem mondható el, hogy mindenkor megfelelő

mélységben és szélességben, zavarmentesen és teljes vezetői, dolgozói összefogásban.

Nem is olyan könnyű mindez, ahogyan a szavakból következtethetné bárki. Mégis el lehet (kell) mondani, hogy a vállalat utóbbi években tapasztalható fellendülése nem maradt csak a gazdálkodás területén. Más szóval: nemcsak a termelés, a gazdálkodás javítására történtek intézkedések. Megújult a munkakörnyezet, a vállalati arculat is. A tiszta környezet (munkahely, gyárudvar, utak-járdák stb.) bentről és kintről is többször kapott elismerést. A vállalati díszkerítés, a kulturált, zöldövezetes parkoló, a forgács-telepi sportlétesítmény, a salgóbányai oktató- és pihenőbázis, a hevesi üdülő, az étterem és konyha teljes körű felújítása, a szakmai képzés és továbbképzés folyamatos átszervezése, a videokabinet, a technológiai, termelési, munkavédelmi saját készítésű videofilmek bekapcsolása, az ötödik évfolyamát élő üzemi lap jelenléte, a most megjelenő gyártörténeti kiadvány, az üzemi galéria újjászervezése, a hivatalos és amatőr művészek ez évi vállalati, saját szervezésű zománcművészeti telepe, az autonóm brigárendszer terjedése, és így tovább, jelzik a vállalati szemlélet és gyakorlat változásait – hogy ne soroljam tovább. Messzemenően ennek továbbgondolását és érvényesítését jelenti a művelődési ház működésének megújítása is. Világosabban megfogalmazzuk a művelődési ellátás fő feladatait. Tevékenységét rugalmasabbra kívánjuk alakítani. Funkcionálisan is jobban kötődjön munkahelyekhez, munka-, érdeklődési és korosztálycsoportokhoz, izlésrétegekhez. Segítséget akarunk adni az önszerveződő kisközösségek kibontakozásához. Számolunk az intézményi önállóság növekedésével, növelve működésében a helyi közösségek beleszólását, döntéseiknek súlyát, demokratizmusát. Üzemeltetésében minden számba vehető forrást be kívánunk vonni, természetesen növelve az önfenn tartó képességét.

Ez a beszélgetés arról győzött meg, hogy ahol a termelés ma lépést tart napjaink törekvéseivel, azaz kapcsolódik a világszinvonalhoz, abban olyan termékek kerülnek ki, amelyeknek az esztétikai minőség is része, ott a jövőkép alakításán is gondolkodnak. Egyáltalán: gonddá válik a naprakész stratégiai tervezés, s így az előremutató piacpolitika nemcsak biztonságérzetet ad, de egyértelművé válik a termelés és a kultúra szétválaszthatatlansága. A megújulás, a korszerűsítés a munkahelyi művelődésben együttjár irányításának változásával is? A korábbi „hivatali” formák is alkalmatlanokká váltak a mai helyzetben. Lesznek-e helyettük újak?

– Szükségesnek látjuk, hogy a közösségi (művelődési) ház munkájának irányítása, szervezése is megváltozzon. Önállóságát, önfenn tartó képességét szélesebb körűvé kell tenni. A munkahelyi kollektívák önszervező erejére kell támaszkodni. Célszerű a ház működésében csökkenteni a fölösleges áttételeket és lépcsőket. Indokolt, hogy irányítása jobban kapcsolódjon a dolgozók képzéséhez, munkatevékenységéhez, és végül is a munkahelyi művelődéssel döntően foglalkozó vállalati funkcionális rendszerhez.

Ezzel együtt szükséges, hogy megmaradjon, korszerűsödjön a szakszervezett mozgalmi jelenléte, megújuljon tevékenysége a művelődési munkában.

Köszönöm a beszélgetést!

CZINKE FERENC